

ARİSTOTELES'İN POETİKA ESERİ VE “TARİH”E YAKLAŞIMI ÜZERİNE

ARISTOTLE'S POETICS WORK AND ON HIS APPROACH TO “HISTORY”

Arş. Gör. Vildan DOĞANAY

Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü, vildandoganay@hacettepe.edu.tr

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0001-8078-6311

Özet

Bu çalışma, ilk felsefe tarihçisi ve bilimler ayrımının kurucusu Antik Yunan filozofu Aristoteles'in (384-322) sanatı konu alan “*Poetika*” adlı eserinde “tarih”i nasıl ele aldığını gösteren düşüncelerini içerir. Aristoteles günümüzde de büyük ölçüde etkinliğini devam ettiren bilimler ayrımıyla, bilimleri teorik, pratik ve poetik olarak üçe ayırır. Böylelikle, bilimlerin bilim olma özelliklerini, dayandığı temel ilkeleri, kullanacakları yöntemleri ve nihayetinde varacağı hedefleri ortaya koyarak bilimler ayrımı ile ilgili bir temellendirme yapmıştır. Metafizik eserinde yaptığı bu bilimler sınıflamasında “tarih”e yer vermemesi ve *Poetika* eserinde de “tarih”in şiirden de aşağı bir konumda olduğunu söylemesi, kendisinden sonraki düşünürlerde onun “tarih” ile ilgili bir düşüncesinin olmadığı, varsa da bu konuda olumsuz bir görüşe sahip olduğu fikrinin oluşmasına aracılık etmiştir.

Bu çalışmada, Aristoteles'in “tarih”e bakışının olumsuz olduğu fikrinin ortaya çıkmasında temel olan *Poetika* eserinden yola çıkılarak, *Poetika*'da bildirdiğinin tersine “tarih”i bilimlere temellendirmede kullanım tarzıyla; “tarih”le ilgili önemli düşüncelere sahip olduğunu ve “tarih”e büyük bir önem verdiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Aristoteles, tarih, şiir, bilim, poetika, metafizik.

Abstract

This study includes the thoughts of the Greek philosopher Aristotle (384-322) who is the first historian of philosophy and the founder of the distinction of sciences. In his thoughts he shows how he handled “history” in his work titled “*Poetics*” which is about art. Aristotle divides the sciences into three as theoretical, practical and poetic. These sciences continue to be largely effective today.

Thus he provided a basis for the distinction between sciences by revealing their characteristics of being sciences, the basic principles on which they are based, the methods they will use and the goals they will ultimately achieve.

The fact that he didn't include “history” in his classification of sciences in his metaphysics work and that he said that “history” was in a lower position than poetry in his *Poetics* mediated the thinkers after him to form the idea that he didn't have any thoughts about “history” and if he did .he had a negative view on this subject.

In this study , based on Aristotle’s work called “Poetics” which is the basis for the emergence of the idea that his view of “history” is negative contrary to what he stated in Poetics , with the way he uses “history” to ground the sciences; it aims to show that he has important thoughts about “history” gives great importance to “history”.

Keywords: Aristotle, history, poetry, science, poetics, metaphysics.

GİRİŞ

Belki de dünyanın en basit işlerinden biri yüzyıllar öncesinde yaşamış bir filozofu hafife almak ya da en zor işlerinden biri de böylesi uzun bir geçmişte yaşamış bir filozofu anlamaya çalışmak ve günümüz düşünceleri üzerinden ondan faydalanmaktır. Marx’ın da belirttiği üzere

“Filozoflar mantar gibi bitmez yerden, onlar çağlarının ve halklarının meyvalarıdır; bu çağların ve halkların en ince, en değerli ve en az belirli güçlükleri felsefi düşüncede yansır. (...) felsefe dünyanın dışında değildir” (Timuçin, 1976, s. 21; Marx, 1963, s.17).

Yani felsefeyi, filozofu anlamaya çalışırken onu içinden çıktığı toplumsal durumlardan ayrı tutamayız. Toplumundan, çağından ayrı olan felsefe ve filozof bulanık, doğru olmayan bilgi alanları içerisinde değerlendirilir. Bu yüzden doğru anlayabilmek için o felsefenin doğduğu toplum yapısını, insanı ilgilendiren siyasi oluşumlarını , ahlak ve sanatsal değerlerini kavramak gerekir. Demek oluyor ki insanların birbirleriyle karşılıklı eylemlerini bilmek, iyi bir şekilde öğrenmek zorundayız. Ancak o zaman felsefe insan için yararlı bir çaba haline gelir. Bu bir anlamda anlama, açıklama ve yararlanma durumudur. Bu durum da bizleri doğrudan filozofların içinde yaşadıkları döneme, öncüllerine ve eserlerine götürmektedir.

Aristoteles (384-322) söz konusu olunca işimiz biraz daha meşakkatli olmaktadır. Çünkü Aristoteles, içinde bulunduğu çağın doğrularını, yanlışlarını, düşüncelerini, inançlarını, kuşkularını, eksikliklerini ve daha fazlasını eserlerinde yansıtmış, insanı ilgilendiren neredeyse tüm alanlarda aklımıza gelebilecek her soruyu sormuş, geniş bakış açısı çerçevesinde düşünmüş, tartışmış olmasıyla felsefe tarihinde önemli bir konumda olmuştur. Aristoteles bu konumunu kendinden en büyük mirası aldığı Platon’dan (427-347) hareketle belirlemiştir. Çünkü Platon sağlam bilgiye giden yolları didik didik etmiş, insanın temel sorunlarına bütünsel ve temelci bir tutumla yönelmiş, bir anlamda gerçek felsefeyi kurmuş bir isimdir. Böylelikle aslında tam anlamıyla felsefeyi kuran, onun başlıca sorunlarını belirleyen, sorgulayan ve tartışan Platon olmuştur. Platon öncesinde de bir düşünce mirası vardı ancak orada bulunan temel eksikliği “doğrulama” ilkesini felsefeyle bütünleştirmiş olan Platon’dur. Belirtildiği üzere *“Platon, Sokrates’ten şunu öğrendi: söylemek için değil, karşımızdaki konuşmasının yararsızlığını ve boşluğunu yavaş yavaş görebilsin diye konuşmalıyız”* (Timuçin, 1976, s. 21; Marx, 1963, s.17). Yani Aristoteles felsefe yapmaya çalışırken önünde önemli bir Platon’cu miras vardır. Platon felsefeyi kurmuş, sorunları belirlemiş, yöntemleri ortaya koymuş, tartışmış ve tartışılacak birçok konu da öne sürmüştür. Böylelikle Aristoteles felsefe yapmaya yönelirken, elinin altında kurulmuş bir felsefe, tartışılacak sorunlar yanında tartışılması ve düzenlenmesi gereken sorunlar da vardı.

Aristoteles’in bütün hayatı boyunca hocası Platon’a karşı kişisel tavrında, sonradan Platon’cu felsefeyi eleştirmiş, önemli değişiklikler yapmış ve hatta reddetmiş olsa da hocasına sevgi, saygı ve sadakat içerisinde bir tutum sergilemiştir (Zeller, 2008, s. 228). Yani Platon’cu mirası felsefesinde büyük ölçüde yaşatmıştır. Platon’un *Akademia*’daki seçkin öğrencisi Aristoteles, Platon’un felsefi düşüncesini hocasının tutumundan farklı bir tavırla biçimsel ve şematik-mantıksal tarzda geliştirerek dar mesleki anlamda olan felsefeyi geliştirmiş ve ondan da bilimi ortaya çıkarmıştır (Duralı Ş. T., 2018, s. 18). Ancak Platon’a eleştirel manada gerçekçiliği elinden hiç bırakmamıştır. Bu eleştirel gerçekçiliği insan söz konusu olunca da açığa çıkarır. Aristoteles “tam bir kendine yetme halinin” sadece Tanrılar’da ve hayvanlarda olduğunu söyler. İnsanın tümüyle kendi kendine yeten bir varlık olmaması onu mutluluktan ayrı koyar. Bunun için yalnız bir şekilde mutlu değildir. Mutluluğu ancak birlikte yaşamın en iyi yollarını aradığı siyasi yaşamda bulacaktır (Lebeuf, 2014, s. 34-35). Bu da insanı kendiyile ve evrenle ilgili düşünmeye yöneltir.

Aristoteles'in en önemli yanı öncelikle İnsan ve Evren'le ilgili temel sorunları belirleyip, daha önce eksik bırakılan konularda tartışmış olmasıdır. Mantıktan metafiziğe, ahlaktan siyasete, temel bilimlerden sanata kadar neredeyse her alanda düşünce ortaya koymuştur. Ancak Platon'dan farklı olarak bunu yapmıştır. Çünkü Platon, bütün bir felsefesinin yükünü taşıyacak bir idealar dünyası üzerinden hareket etmiş, bir çıkış noktası bulmuştur. Ancak Aristoteles bu şekilde tek bir yapı üzerinden, felsefesinin yükünü alacak gibi görüşlerini belli bir temele dayandırmaz, bir çıkış noktası net değildir. Ele aldığı her konuyu derinlemesine işler ve felsefesinin temel kavramlarını açıklayarak bir sınırlama yapar. Ancak insanı ilgilendiren her konuyu titizlikle incelerken bazen sonrasında belli konularla ilgili kimi zaman çelişik veya eksik sözler olsa da bütüncül, tutarlı bir felsefi düşüncesi söz konusudur (Timuçin, 1976, s. 17-34).

Bu düşünceden dolayıdır ki bazı konularda eserlerinden yola çıkarak bazı fikirleri eksik ya da yanlış anlamalara sebep olmuştur. "Tarih"le ilgili fikirleri de bu yanlış anlamalardan nasibini almıştır. Aristoteles *Metaphysika* eserinde "ilk felsefe"yi yani "varlık olarak varlık" sorununu ele alırken, Şeylerin var olma sebeplerini araştırır. Bu araştırma çabasının konusu Thales'ten Platon'a değin filozofların felsefi öğretileridir. Bu yüzden Aristoteles "ilk felsefe tarihçisi" konumundadır. Aristoteles'in felsefe tarihçiliği kendisinden önceki filozofların fikirlerini nesnel ve zamansal olarak ele almaktan ziyade kendi düşüncelerini doğrulamak için kendisinden öncekilerle hesaplaşmak içindir. Bu amaçla onun felsefe tarihçiliği kendisinden önceki filozofların düşüncelerinin ana çizgilerini ortaya koymaya dönüktür (Timuçin, 1976, s. 16). Aristoteles'in *Metaphysika*'da yaptığı metafiziğin Platon'un ve Thales'ten başlayarak Sokrates öncesi filozofların doğa felsefesine bağlamış olması, kendi düşünceleriyle onları temize çekmeye çalışıp hesaplaşması önemlidir. Burada yapılmak istenen eleştiri ve kopuş hamlelerini geçmişten gelen böyle önemli bir mirasın bilincini ve sürekliliğini silmeden bu karmaşık ilişkide (Crubellier & Pellegrin, 2002, s. 301) felsefi öğretiyi tarihsel temelde düzenlemesidir. İşte bu noktada Aristoteles'in felsefe tarihçisi olması önemli hale gelmektedir. Yine *Metaphysika*'da "o halde her akıl yürütme pratik, poetik ve teorik" (Aristoteles, 2017, 1025b19, s. 134) olarak bilimler de üç sınıfa ayrılır. İlk, konuları bilgi ya da gerçek olan teorik bilimler olarak içerisinde matematik, fizik ve teoloji ya da metafizik yer alır. İkincisi eylemin kendisini inceleyen pratik bilimler olarak ; etik, politika ve ekonomiyi içerisinde barındırır. Üçüncüsü de nedenler dışında bir yaratıcılık ürünü ortaya koymaya çalışan poetik bilimlerdir. (Aristoteles, 2017, 1025b7, s. 133) Buradan hareketle Aristoteles'in bilimler ayrımında mantığa yer vermemesi, mantığı yok saydığı anlamına gelmez aksine bilimleri ortaya koymada bir araç olarak görülmüştür (Aristoteles, 2017, s. 241). Aristoteles'in bu sınıflamasında mantığa da yer vermediğini görmekteyiz. Bu da belki bir problem olarak görülebilir. Tıpkı tarih ile ilgili fikirlerindeki eksik bırakılmış olmaktan kaynaklı ortaya çıkan olumsuzlama gibi. Bu manada bilimler sınıflamasını Aristoteles'in kesin bir düşüncesi olarak da görmemek gerekir. (Zeller, 2008, s. 242-243)

Yani Aristoteles'in felsefi inceleme düzeninde bilimler ayrımı bağlamında mantık bilimleri bir hazırlıktır. Fizik doğayı inceleyen, metafizik ise varolma olarak varlığı inceleyen ahlak ve politika eylemlerle ve poetik bilimlerle yaratıcılıkla ilgilenir (Brun, 2008, s. 38). Bu bağlamda bilimler ayrımında "Tarih"i özel olarak sınıflandırmamış olsa da Aristoteles'in mantık gibi bilimlere hazırlayıcı bir temel bağlamında "Tarih"le ilgilendiği bir gerçektir. Öyle olmasaydı ilk sistematik felsefe tarihçisi de kendisi olmazdı. Aristoteles karşımıza büyük bir araştırmanın örgütleyicisi olarak çıkmaktadır. Çünkü Aristoteles Okulu¹ her alanda önemli bir bilgi avcılığı yapıyordu. Her türden tarihsel², toplum bilimsel³ ruhbilimsel ve felsefi⁴ alanda veriler toplanıyordu.

¹ Lykeion (lise), Aristoteles'in M.Ö. 335-323 yılları arasında kurduğu felsefe okuludur. Aynı zamanda Aristoteles eserlerini de bu okulda yazmıştır.

² Örneğin Pythia Oyunlarındaki (Antik Yunan'da, Apollon onuruna düzenlenen çeşitli atletik ve müzik yarışmaları) kazananlar listesinin tutulması gibi.

³ Kentlerin oluşumları incelenir.

⁴ Aristoteles öncesi filozofların fikirlerinin ortaya konulması.

Bu durum Aristoteles okulunda bir gelenek haline gelmiş ve okulun en önemli simgesi olmuştur. Tüm bu toplanan malzemenin amacı boş bir merakı ortaya koymak da değildir. Aristotelesçi çizgide araştırmacı olayların basit bir koleksiyoncusu değildi.

Bunun dışında tüm bu malzemeler karşılaştırmalar yapmak, benzerlikler bulmak, olguları sınıflandırmak, gözlemlerle akıl yürütme arasında iyi bir işbirliğini sağlayarak olguların sebeplerini görmek için toplanıyordu. Bu yüzden insan akıl yürütmekten çok olayların gözlemlenmesine güvenmeli, gözlemlenen olaylara uygun olduğu sürece de akıl yürütmeye güvenmelidir. Yani Aristoteles için zihinsel yaşam çoğunlukla gözlem yapmak, sonrasında araştırma yapmak ve bu yapılanlar üzerine düşündürmektir (Hadot, 2020, s. 88;). Aslında bu düşünüş çerçevesinde her ne kadar Aristoteles “tarih” konusu üzerine eserlerinde uzun uzun cümleler kurmuş olmasa da yine de *Metaphysika*’da ki bilimler ayrımında ve bilimlerin konusunu belirleyişinde tarihi bir bilgi alanı olarak görmüş olduğunu, bunun yanında gerek doğa araştırmalarında, gerekse insanı ilgilendiren boyutta toplum ve siyaset sorunlarını araştırırken, konuyla ilgili örnekler verirken malzeme olarak “ilk felsefe tarihçisi olan Aristoteles”, “tarih”ten faydalanmadıysa hangi malzemenin yararlanmış olabilir? (Şenol, 2015, s. 266). Bu soruyu tarihsiz cevaplamak mümkün değildir. Böylelikle ilk felsefe tarihçisi olan Aristoteles’in “tarih” dışı bir konumda değerlendiriliyor oluşu soru işaretlerini de bünyesinde barındırır. *Metaphysika*’daki bu “tarih” düşüncesini bir başka çalışmanın ürünü olarak bırakmak şimdilik çalışmanın sınırlarının belirlenmesi için önemli bir yeredir. Aristoteles, doğayı ve insanın yapıp ettiği bütün ürünlerini felsefesine konu yapıp bütün bir sistem içerisinde ortaya koymaya çalışırken “sanatın özü nedir?” sorusundan hareketle (Hilav, 2018, s. 79) cevaben kaleme aldığı *Poetika* eseri üzerine çalışmamızı yönelttiğimizde karşıımızdaki tablo “tarih” le ilgili düşünceleri bağlamında yine çok da olumlu olmamıştır.

Finley’in belirttiği üzere “ *Aristoteles şu ya da bu şekilde kendi düşüncesinde çok fazla bilim kurmuştur. O tarihle kavga etmemiştir. Tarihi reddetmiştir.*” (Finley, 1965, s. 281) Yine “*tarihle ilgili Aristoteles’in ihmali olduğu fikirleri Poetika’da yer almaktadır.*” (House, 1956, s. 11) Aynı şekilde “*Aristoteles’in yalnızca Poetika’nın dokuzuncu bölümündeki ifadesi onun tarihle olan ilgisizliğini göstermez, Poetika’da ki iki tesadüf referans dışında tarihle ilgilenmemiştir. Büyük bir kısmı elimize kalan eserlerinde de tarihe yer vermemiştir.*” (Finley, 1965, s. 281) Finley’in ortaya koyduğu ifadeler Aristoteles’i tarih düşüncesi bağlamında olumsuz bir yere koymaktadır. Hatta Finley düşüncesinin devamında paradigmanın kaynağı olarak geçmiş ile bir bilim ve araştırma alanı olarak geçmişini inceleyen “tarih” olarak, “tarih”in konusu olan geçmişini iki temel ayrıma dayandırır. Bu ayrım içerisinde bile Aristoteles’te görülenin bu ikisinin dışının da dışında önemli olmayan, gerektiği kadar felsefi olmayan ve şiirle bile karşılaştırılamayan bir yapıda olduğudur. (Bıçak, 1999, s. 130; Finley, 1965, s. 282)

Finley’in Aristoteles’in *Poetika* eserini referans vererek tarihle ilgili düşüncelerini olumsuz ve eleştirel bir gözle ele almış olması ön plana çıkarılabilir. Ancak sadece eserinin çok az bir kısmında yer alan bu görüşü Aristoteles’in tarihi görmezden geldiği sonucuna bizi götürmemelidir.

Buradan hareketle bu makalede yapılmak istenen öncelikle Aristoteles ve *Poetika* eseri hakkında genel bir bilgi verip, sonrasında Aristoteles üzerinden belirtilen olumsuz tarih görüşlerinin aksine Aristoteles’in *Poetika*’sında “tarih”le nasıl ilgilendiğini ortaya çıkarmaktır.

2. Aristoteles ve *Poetika* Eseri

Aristoteles (384-322) yaşadığı dönemde Makedon sınırlarında olan bugün ise Yunanistan sınırları içinde yer alan Stegeria kentinde doğmuştur. Atinalı değildir. Kentin yabancılarından, *metoikos*’larından⁵ biridir. Babası Nikomakhos, Büyük İskender’in dedesi III. Amyntas’ın özel hekimi ve yakın dostudur. Biyoloji ve zoolojiye olan ilgisinde de babasının mesleğinden kaynaklı bir etkisi olmuştur. Hayatında babası önemli bir etkiye sahiptir. On yedi yaşında Atina’ya gelmiş ve Platon’un *Akademia*’sında eğitim almaya karar vermiştir. Platon’un ölümüne kadar yaklaşık yirmi

⁵ Antik Yunan’da, Yunan’lı olmayan ve ülke topraklarında yaşayan yabancılara verilen isimdir.

yıl Platon'un ifadesiyle "Akademia'nın beyni" olmuştur. 347'de Akademia'nın başına Speusippos'un⁶ geçmesiyle Atina'yı terk etmiş, Assos'a yerleşmiş ve oranın tiranı Hermias'a danışman olmuştur. 343'te daha sonra Büyük İskender olarak bilinecek, Makedonya Kralı II. Filip'in oğlu'nun eğitimi ile ilgilenmiştir. 340'da Büyük İskender kral olduğunda tekrar Atina'ya döner ve orada Akademia'ya rakip olacak okulu Lykeion'u kurmuştur. Ve on yedi yıl boyunca burada birçok değişik alanda dersler vermiş ve eserler kaleme almıştır. 323'te Büyük İskender'in ölümüyle Atina'da Makedon karşıtı hareketlerden rahatsız olunca tekrardan Euboea⁷'ya dönmüş ve bir yıl sonra 322'de burada ölmüştür (Lebceuf, 2014, s. 27). Aristoteles bu yaşam serüveninde birtakım önemli işlerin de kurucusu olmuştur. Bunların başında Platon'cu mirastan devir aldığı felsefenin kuruluşu ve bu felsefeden bilimleri ortaya çıkarıyor oluşudur. Felsefe-bilimin kurucusu olmasıdır. Aristoteles felsefesini belirli bilimlere ayırarak incelemiştir. Aristoteles felsefesinin alanlarını ayırırken ölçüt olarak o bilimin konusu olan nesneyi ele almıştır. Bir bilgi alanı varlığını, o alanı oluşturan var olanlara borçludur. Üstelik o var olanlar kendisiyle uğraşan bilgi alanının elde edeceği bilginin sınırlarını çizer. İşte bu kabullerle felsefeyi üç temel alana, bilime ayırıyor.

1. Teoretik Bilgi Alanı (episteme theoretica): Devinen-değişen, devinim ilkesini kendi içinde taşıyan ve ayrı-başına var olanları ele alan fizik bilimini; devinmeyen-değişmeyen ama ayrı- başına da olmayan nesnelere ele alan Matematik bilimini; devinmeyen-değişmeyen ve de ayrı-başına olan var olanları ele alan prote philosophia'dan (İlk felsefeden) yani teoloji veya metafizikten oluşan alanıdır. Yani konusuna göre fizik, matematik ve metafizikten oluşur.

2. Pratik Bilgi Alanı (episteme praktike): Başlangıcı, ilkesi yapanda ya da eyleyende (pratto=eyleyorum) olan var olanları ele alan yani insanın yaratılarını kendisine konu edinen bilgi alanıdır. Ahlak, ekonomi ve hukuk alanlarını içerisine alan kültür bilimlerini içerisine alır.

3. Poietik Bilgi Alanı (episteme poietike): Başlangıcı, ilkesi yaratan insanda (poieo=yapıyorum, yaratıyorum) olan var olanları, insanın yaratıları üzerinden ele alan bilgi alanıdır (Aristoteles, 2017, s. 7). Aristoteles'in bu ayırımına baktığımızda önemini insanı ilgilendiren tüm konularla ilgili olmasından almaktadır. Çalışmamız bağlamında Aristoteles'in Poetika adlı eseri üçüncü bilgi, bilim alanı ile ilgilidir. Öncelikle bir yaratım bilimidir. Başlangıcı ve ilkesi onu yaratan insandır.

Aristoteles'in Poetika'sı onun eserleri içerisinde en canlı, en çok üzerinde durulan ve içerdiği konular bağlamında da en çok tartışılan eseri konumundadır. Esere baktığımızda Aristoteles'in temel ilgi alanlarında epeyce uzak bir konu üzerinde ve çoğu kısmı kaybolmuş günümüze küçük bir fragmandan başka bir şey kalmamış yapıdadır. Ancak bu küçük bir kısım bile Aristoteles'i bu eseri üzerinden önemli bir yere getirmiştir. "Poietike" terimi Aristoteles düşüncesinde birtakım anlamları vardır. Öncelikle "bir yaşam sanatı" anlamındadır. Diğer bir anlamında da teorik bilimlerin amacına karşıt olarak yararlı ve güzel sanatları konu alır. Yine eserle bağlantılı olarak ortaya çıkan dar anlamıyla sanatın "taklit" türüne ait olan ama bu türün de tamamı olmayan anlamında kullanılır (Ross, 1993, s. 336-337). Bu bağlamda eserinin içeriğine genel olarak baktığımızda sanat üzerine bir çalışma olduğunu söylemiş olsa da, belirtildiği üzere; "*Şiir sanatının kendisi ve türleri konusunda, her birinin ne tür bir olanak taşıdığı, sanat eserinin başarılı olabilmesi için öykülerin birbirine nasıl bağlanması gerektiği, ayrıca ne sayıda ve ne tür parçalardan oluştuğu ve benzer şekilde aynı araştırma alanına giren öteki şeyler konusunda da ilkin doğal olarak önce gelenlerden başlayarak söze girelim.*" (Aristoteles, 2017, 1447a10, s 11) , temelde şiir sanatı hakkında olduğunu görürüz. Yine şiir sanatının da "*Şiir sanatını genel olarak iki neden ortaya çıkarıyormuş gibi görünüyor ve bunların ikisi de doğal nedenlerdir. Nitekim hem taklit etme hem de herkesin taklitlerden hoşlanıyor olması, çocukluktan itibaren insanlarla birlikte gelişen bir özelliktir. (Öteki canlılardan da bu bakımdan ayrılırlar.*

⁶ Platon'un ölümünden sonra Akademia'nın başına geçen ve sekiz sene okulun yöneticiliğini yapan ve Platon'un yeğeni olan filozoftur.

⁷ Osmanlı döneminde Eğriboz olarak bilinen adadır.

*Çünkü insan taklit etmeye en yatkın canlıdır ve ilk bilgilerini de taklit yoluyla edinir.) Bunun kanıtı ise gerçekte olan biten durumdur: Nitekim iğrenç hayvanların ve cesetlerin kendilerine bakmak acı verdiği halde, onların kusursuz tasvirleri çok hoşumuza gider.” (Aristoteles, 2017, 1148b10, s 17) belli bir takım sebeplerle ortaya çıktığını gösterir. Şiir sanatını da daraltarak daha çok tragedya üzerinde “Tragedya insanların değil, eylemlerin ve yaşamın taklididir. Hem mutluluk hem de felaket bir eyleme bağlıdır; erekse belirli bir nitelik değil, bazı eylemlerdir. İnsanlar karakterlerine göre belirli nitelikteki insanlar olurlar, eylemlerine göre ise mutlu ya da tam tersi. Demek ki karakterleri taklit etmek için eylemde bulunmazlar, tersine eylemleri aracılığıyla karakterlerini edinirler. Dolayısıyla olaylar ve öykü tragedyanın ereğidir, erek ise her şeyden önemlidir.” (Aristoteles, 2017, 1450a20, s 27) açıklamalar yapar. Aristoteles eserin ilerleyen kısımlarında şiir sanatını ortaya koyarken belli bir takım kavramlardan hareketle düşüncelerini açığa çıkarır. Bu kavramlar: *Mimesis* (taklit), *phobos* (korkma), *eleos* (acıma) ve *katharsis* (arınma) tir. Eserinde ele aldığı her bir konuyu bu anahtar kavramlarla birlikte ilerleterek açıklar. Örneğin varoluşunu bir insana borçlu olarak yani yaratımını insanın yaptığı bir sanat yapıtı, sözgeşi tragedya olsun. Anahtar kavramları sırasıyla uygulayarak önce bir taklittir. Bu taklidin diğer insanlarda uyandırdığı acıma ve korkma duygulanımlarına sahiptir. Ve tüm bunların sonucunda ulaşmak istediği şey bir *katharsis* sağlamasıdır (Aristoteles, 2017, s. 7). Konuyla ilgili “*Taklit edenler, eyleyenleri taklit eder; onlar da zorunlu olarak soylu ya da bayağıdır (karakterler hemen her zaman yalnızca bunlara indirgenir; çünkü bütün insanlarda karakter ayrımını kötülük ve erdem belirler). Ancak karakterler ya bizden daha iyi ya bizden daha kötü ya da bizim gibidirler. Ressamlar da böyle betimlemiştir: Polygnotos olduğundan daha güzel, Pauson olduğundan daha çirkin, Dionysios ise olduğu gibi resmetmiştir insanları.*” (Aristoteles, 2017, 1148a5, s 15) temelde taklit en önemli başlangıçtır. Sonrası duygu durum değişikliği korkma, acıma ya da komedi söz konusu olursa gülme ve sonrasında da beklenen *katharsis*in ortaya çıkışıdır. Ama daha çok şiir sanatı üzerine bir değerlendirmedir. Eserin önemi Aristoteles’in şiir sanatı ile ilgili görüşlerinden hareketle estetikle ilgili düşüncelerini tam olarak olmasa da ortaya koymuş olmasıdır. Burada da önemini belirleyen ilk şey Platon’cu mirastan gelen estetik yargılarla ahlaksal yargıların karıştırılma eğilimini ortadan kaldırmasıdır. İkincisi ise sanatı gerçekliğin bir kopya edicisi ya da fotoğrafik bir tasviri olarak düşünme durumundan kurtarmasıdır. Eserde belirtildiği üzere Aristoteles tam olarak güzelliğin doğasına uygun belirli bir açıklamaya ulaşamamış olsa da, açık bir şekilde, güzelliğin maddi ve ahlaksal çıkarılardan bağımsız bir iyi olarak kabul edilmesi olanağını ortaya koymuş olmasıdır (Ross, 1993, s. 354). *Poetika* görüşü üzerinden ortaya çıkan bu belirlemeden hareketle Aristoteles’in eserdeki tarih görüşünün açığa çıkarılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.*

3.Aristoteles’in *Poetika* Eserindeki Tarih Görüşü

Herhangi bir konunun onu ele alan kişi tarafından nasıl değerlendirildiği, onu ele alan kişinin o konu hakkındaki düşüncelerini de açığa çıkarır. Eserler de bu açığa çıkışın ürünleridir. Yukarıda belirtildiği üzere Aristoteles’in *Poetika* eserinin asıl konusu genel olarak sanat, özel olarak şiir sanatı ve şiir sanatının da özellikle tragedya kısmıdır. “Tarih” konusu bunun neresindedir? *Poetika*’da tarih konusunun gündeme gelişi Aristoteles’in iki yerde “tarih” i zikretmesidir. Öyle ki bu iki küçük ifade neredeyse uzun yüzyıllar boyunca tarih alanının gelişmesinin önüne engeller koymuştur. Burada yapılmak istenen aslında sadece bu iki ifadenin geçtiği yerler de dâhil olmak eserin genelinde “tarih” nasıl ele alındığını göstermektir. Öncelikle Aristoteles’in eserde ifade ettiği “tarih”in geçtiği kısımlar şöyle belirtilmiştir:

“Söylenenlerden çıkan şu: Ozanın işi ‘gerçekte olan’ şeyleri değil, ‘olabilir olan’ı, yani olasılık ya da zorunluluk açısından olması olanaklı olan şeyleri anlatmaktır. Tarihçi ile ozan ölçsüz ya da ölçülü yazmaları bakımından değil (Herodotos’un eserleri ölçüyle yazılmış olsa, ölçsüz değil de ölçüyle yazılmış olması yüzünden tarih eseri olma özelliğinden bir şey yitirmez), biri olmuş olanları, öteki ise olabilir olanları anlatması bakımından farklıdır.

Bu yüzden şiir tarihten daha felsefi ve daha üstündür; çünkü şiir geneli, beriki ise tekleri anlatır.” (Aristoteles, 2017, 1451b5, s 35) ve “Genel belli özellikteki birinin belli özellikteki bir şeyi olasılık ya da zorunluluk açısından söylemesi veya yapmasıdır; şiir tek tek adlar vermesine karşın bunu amaçlar. ‘Tekler’ ise “Alkibiades ne yaptı?” ya da “başına ne geldi?” derken kastedilen şeydir.” (Aristoteles, 2017, 1451b10, s 37)

Aristoteles diğer eserleriyle karşılaştırıldığında bu düşüncesiyle ilk defa tarih hakkında açık açık bir değerlendirmede bulunmuştur. Burada şiiri yaratan ozanların, şairlerin görevlerini “tarihçi ve ozan” karşılaştırması üzerinden vererek aslında bir temellendirme ortaya koymaktadır. Elimizde kalan kısımlar üzerinden eserin yazılma sebebi sanatın özü olan şiiri ve şiirin de en önemli türü olan tragedyayı konu, yöntem, geçmişten bugüne geçirdiği değişimler ve amacı üzerinden ortaya koyarak bir temellendirme yapmaktadır. Baktığımızda bu görevde yardımcı unsur “tarih ve tarihçi” olmuştur. Burada tarihi şiirle genellik ilkesi üzerinden değerlendirmiştir. Bir karşılaştırma içerisinde ele almıştır. Tarihi olayların bir defalık olması örneği üzerinden, Aristoteles’te “genellik” yaptığı bilimler sınıflaması içerisinde kurucu bir unsur görevinde olduğundan ve hiyerarşik olarak bilimlerin yerini bu unsur belirlediğinden tek olaylardan hareketle bir genelleme çıkamayacağını belirtmiştir (Bıçak, 1999, s. 140). Ancak verdiği örnekte genelliği bir kişi üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Toplumsal olaylar üzerinden örneğini belirlemiş olsaydı daha farklı bir sonuç bizi bekliyor olabilirdi. En azından tarihe olumsuz bakışının değerlendirilmesi noktasında. Yine bu metinden hareketle düşünceler tekrar okunduğunda şiirle de ilgili de bazı tehlikeli yorumlara itebilir. “Şiir tarihten daha felsefi bir şeydir ve daha büyük bir öneme sahiptir, çünkü tarihin önermeleri tekiler olduğu halde şiirin önermeleri daha çok tümeller niteliğindedir” şeklindeki ünlü ifadesi, yeniden söylenirse şiirin bireysel bir olayı yeniden yaratmayı hedeflemediğini, tersine evrensel bir hakikate yeni bir cisim vermeyi hedeflediğini söyler. Ancak burada şiirin tümel bir şey olduğu anlayışı tehlikeli olmaktadır. Çünkü şiirin amacının hem gerçek insanlar hem de uydurma karakterleri ilginç ve hoş yapan bireysel özelliklerden arınmış genel karakter tipleri ortaya koyması gerektiği şeklinde olmasına, tümelin birden fazla şeyin yüklemi olması anlamında belirlerken zorunlu olduğunun ortadan kalkmasına da götürür (Ross, 1993, s. 339). Yani sadece tarihle ilgili söylediklerinden ziyade, şiirle de ilgili birtakım sahip olmadığının aksine, farklı tehlikeli ifadelerle de gitmektedir. Yine Poetika’da tarihin terim olarak adının geçtiği diğer yere baktığımızda:

“Ölçüyle taklit eden anlatıya gelince; anlatının tragedyalarda olduğu gibi öyküleri dramatik biçiminde düzenlemesi gerekir; başlangıcı, sonu ve ortası olan, birlikli, bütün ve tamamlanmış bir eylem hakkında olmalıdır; böylece tekliği ve bütünlüğü olan bir canlı gibi kendine özgü bir hazza verebilecektir. Bu düzenlemenin tarihsel olay düzenlemesiyle aynı olmaması gerektiği açıktır. Çünkü tarihsel eserlerde tek bir eylemin değil de bir ya da daha fazla insanın başından geçen ve birbirini rastgele takip eden olaylardan oluşan bir dönemin anlatılması gerekir. Örneğin Salamis’teki deniz savaşı ile Sicilya’daki Kartacalıların savaşı aynı tarihte olmuştur. ⁸ Ancak aynı sona doğru gelişmemiştir. Bu iki savaş; demek ki olaylar birbirini izleyen dönemlerde art arda meydana gelse de, onların aynı şekilde sonlanması gerekmiyor. Gene de pek çok ozan böyle yapıyor.” (Aristoteles, 2017, 1459a30, s 83). Belirtildiği üzere tarihin şiire göre daha az canlılık içerdiği vurgusudur. Ancak bunun yanında tarihin genellik vurgusu bağlamında hiyerarşik olarak şiirden aşağı konumda olduğu iddiasına çelişik bir tarzda tarihsel eserlerde tek bir eylemin değil bir ya da daha fazla insan eyleminin ele alınması iddiası aynı eserdeki iki düşüncesi arasında farklılıkların olduğunu gösterir. Bu da konuyla ilgili birtakım eksik belirlemelere gitmektedir. Burada Aristoteles’in bir arada toplanmasını istemediği ders farklı ders notlarının Lykeion’un son yöneticisi Rodoslu Androdikos’un önemli bir rolü vardır.

⁸ Yunanlılarla Persler arasında gerçekleşen, Yunanlıların kesin zaferini sağlayan savaş Salamis deniz savaşıdır. (Aristoteles, 2017, s 125) Herodotos’un aktarımına göre Yunanlıların Salamis’te Persleri yendiği gün (M.Ö. 480) Galon (Syrakusa tiranı) da Kartacalıları (Hamilkar, Kartaca kralıdır.) yenmiştir. (Herodotos, 2023, VII-166, s 583)

Belirtildiği gibi Aristoteles'in eserlerindeki bazı karmaşıklığın ya da kimi zaman uyumsuzluğun olması bazı eserlerinden günümüze eksik parçaların kalması ve bugüne aktarılmasındaki olumsuz koşulların varlığıdır (Lebceuf, 2014, s. 28). Eserlerindeki fikirleri değerlendirirken bu durumu gözönünde bulundurmak önemli bir yerdendir.

Eserin genel çerçevesi içerisinde "tarih"i nasıl kullandığına baktığımızda tarihin bir bilim temellendirmesi olmasına yönelik önemli malzemelere erişiyoruz. Aristoteles, bilim olmakla birlikte tarihin, doğa bilimlerinden farklı bir aksiyomatik ile sistematikleştirildiğini eserlerinde ortaya koyar (Duralı T. , 1999, s. 124). Çünkü Aristoteles eserinde ele aldığı konuları temellendirirken derin ölçekli geçmiş araması yapmış, kişi ve bilgilere oldukça geniş bir biçimde başvurmuştur. Eser'e bu amacını belirterek giriş yapmıştır. "*Şiir sanatının kendisi ve türleri konusunda, her birinin ne tür bir olanak taşıdığı, sanat eserinin başarılı olabilmesi için öykülerin birbirine nasıl bağlanması gerektiği, ayrıca ne sayıda ve ne tür parçalardan oluştuğu ve benzer şekilde aynı araştırma alanına giren öteki şeyler konusunda da ilkin doğal olarak önce gelenlerden başlayarak söze girelim*" (Aristoteles, 2017, 1447a10, s 11). Taklit sanatıyla ilgili olarak nesnelere hakkında konuşmaya anlatı yolunu kullanma, hikaye etme kelimesini yer yer kullanmıştır. "*Bu sanatlar arasındaki üçüncü fark, nesnelere her birini taklit etme tarzlarında bulunur. Aynı konular aynı araçlarla kimileyin bir anlatı yoluyla (olan şey ya Homeros'un yaptığı gibi bir başkası haline gelinerek anlatılır ya da hiç değişmeden aynı kalınarak) betimlenir, kimileyin de taklit edilenlerin hepsi eylemler ya da etkinlik içindeyken*" (Aristoteles, 2017, 1448a20, s 15). Çünkü anlatı nesnelere tüm niteliklerini ifade etmek durumundadır. Şiir türleri ile ilgili bilgiyi kökeni temsil eden Homeros'tan başlatması ve diğer şiir konusundaki benzer örneklerle karşılaştırması da önemlidir. "*Homeros kişilerini yüceltiri Kleophan oldukları gibi gösterir, ilk parodi yazarı Thasoslu Hegemon ile Deilias'ın yazarı Nikokhares ise kötüleştirir*" (Aristoteles, 2017, 1148a10, s 15). Karşılaştırmalı olarak da "*Bana göre Sophokles, bir yandan Homeros'a benzer bir taklitçidir, çünkü her ikisi de soylu kişileri taklit ederler; öte yandan Aristophanes'e de benzer Sophokles, çünkü her ikisi de eylem halindeki ve bir şey yapan insanları taklit ederler*" (Aristoteles, 2017, 1148a25, s 15). Örnekler üzerinden trajedi ve komedinin kimler tarafından ortaya çıkarıldığı ve konuyu nasıl temellendirdiği tarihi bakış açısına önemli bir örnektir. "*Kimilerine göre onların eserleri bu yüzden, yani bir şey yapanları betimledikleri için drama diye adlandırılmıştır. Bunun içindir ki Dorlar hem tragedya'yı hem de komedyayı kendilerine mal ederler(komedyaya Megaralılar sahip çıkarlar-buradakiler, kendileri demokrasiyle yönettikleri sırada ve bu yüzden ortaya çıktığı gerekçesiyle; Sicilya'dan gelenlerse, Khionides ile Magnes'ten çok daha önce yaşamış olan ozan Epikharmos'un Sicilya'lı olması gerekçesiyle-, Peleponnesos'taki bazı Dorlar da tregadyayı) ve kanıt olarak da adları gösterirler: Dorlar çevre yerleşkelere kendilerinin kome, Atinalıların ise demos dediklerini, yani komedy oyuncularının adlarını 'eğlenmek' fiilinden değil de, köylerde başıboş dolaştıklarından ötürü kentlilerce aşağılandıkları için aldıklarını söylerler. Ayrıca kendilerinin 'yapmak' anlamında dran sözcüğünü kullandıklarını, Atinalıların ise buna prattein dediğini ileri sürerler*" (Aristoteles, 2017, 1148b5, s 17). Yine Tragedya ve komedinin nerede ortaya çıktığını, gelişimsel sürecini ve başka toplumlardaki kullanılış biçimini kanıtlar üzerinden sunarak tarihsel temelli bir tasvir yaptığını görmekteyiz. Geçmişin bilgi temellendirmesinde önemli bir yerde olduğunu, eserin neredeyse tamamında yer verir. "*Başka bir gösterge de eskiden eser ortaya koymaya çalışanların olayları kurmak yerine sözel ifade ve karakterler bakımından sağlam eserler yaratabilmiş olmalarıdır; sözcüğü ilk ozanların hemen hepsi böyleydi. Demek ki öykü tragedyanın temelidir, canı gibidir; karakterler de ikinci sırada gelir*" (Aristoteles, 2017, 1450a35, s 27). Geçmiş bir kanıt niteliği taşımaktadır. Tarihsel olaylar arasındaki krolojiye, öncelik sonralık ilişkisini de göz önünde bulundurmıştır. "*Ölçüyle taklit eden anlatıya gelince; anlatının tragedyalarda olduğu gibi öyküleri dramatik biçiminde düzenlemesi gerekir; başlangıcı, sonu ve ortası olan, birlikli, bütün ve tamamlanmış bir eylem hakkında olmalıdır; böylece teklifi ve bütünlüğü olan bir canlı gibi kendine özgü bir hazı verebilecektir.*"

*Bu düzenlemenin tarihsel olay düzenlemesiyle aynı olmaması gerektiği açıktır. Çünkü tarihsel eserlerde tek bir eylemin değil de bir ya da daha fazla insanın başından geçen ve birbirini rastgele takip eden olaylardan oluşan bir dönemin anlatılması gerekir. Örneğin Salamis'teki deniz savaşı ile Sicilya'daki Kartacalıların savaşı aynı tarihte olmuştur. Ancak aynı sona doğru gelişmemiştir. Bu iki savaş; demek ki olaylar birbirini izleyen dönemlerde art arda meydana gelse de, onların aynı şekilde sonlanması gerekmiyor. Gene de pek çok ozan böyle yapıyor” (Aristoteles, 2017, 1459a30, s 83). Burada savaşlar tarihsel olarak aynı zamanda olsa da bir paralelik taşıyor oluşundaki ilgisizliği, ortak yan olarak her iki savaşın da Yunanlılar tarafından yapıldığı ilgiyle kurmuştur. Çünkü genel nedenlerle ilgisi kurulduğu ölçüde felsefeye yaklaşmak söz konusudur. Bu yüzden tarihsel anlatıdaki tümel ve tikel dengesini belirtmiştir. “Ozan, bir ressam ya da herhangi bir tasvirici gibi bir taklitçi olduğuna göre, her zaman nesnelere varolan üç durumdan birini gözeterek taklit etmek zorundadır. Bunlar, nesnelere **ya olmuş oldukları veya şimdi oldukları gibi** taklit etmek ya söylendikleri ve sanıldıkları gibi taklit etmek ya da olmaları gerektiği gibi taklit etmektir. Ozan bu durumları dil aracılığıyla ifade eder; bunu da lehçeleri, eğretilmeleri ve dilin farklı olanaklarını kullanarak yapar. Çünkü ozana bu izni veririz” (Aristoteles, 2017, 1460b10, s 93). Ve “Olanaksız olan şeylerin betimlenmesi yanlıştır; ne ki sanat eseri kendi **ereğine** (erekten daha önce söz edildi) bu yolla ulaşıyorsa ya da ilgili bölüm veya başka bir bölüm bu şekilde daha çarpıcı kılınıyorsa, yapılan **doğrudur**; örneğin Hektor'un kovalanması sahnesi” (Aristoteles, 2017, 1460b25, s 93). Örnekten hareketle “Akıldışı ifadeler de söylenenlere dayanarak açıklanmalıdır. Onların bir zamanlar akıl almaz olmadıkları, bu şekilde gösterilebilir. Çünkü olasılığa aykırı bazı şeylerin oluşması da olasıdır” (Aristoteles, 2017, 1461b15, s 99). Kanıtlanabilirlik bilimsel olmanın en üst unsurudur. Bu manada sanatçının bir nesne karşısındaki tutumu aslında tarihinin olayları nasıl betimleyeceği noktasında bir benzerlik kurulabilir. Ancak sanatçının sahip olduğu özgürlük alanına tarihçi sahip değildir. Bilimsel olmak kaygısı mesleki olarak her ne kadar temel amacı olsa da toplum anlayışı ve toplumun beklentisi bu amacından saptırma yolundadır (Bıçak, 1999, s. 135-142). Eserin son kısmında da belirttiği üzere “Hem bütün anlatılanlar bakımından hem de sanatın işi bakımından farklı olduğu için (çünkü gelişigüzel bir hazzı değil, **daha önce söylenen bir hazzı** uyandırması gerekir) **tragedyanın destandan daha üstün olduğu ortadadır; çünkü amacına ötekinden daha iyi ulaşır”** (Aristoteles, 2017, 1462b10, s 105). Tarihsel tasvirin yapılması noktasında Aristoteles'in tutumu oldukça nesnelidir. “İmdi tragedya ve destanın ne oldukları, türleri, öğeleri, bu öğelerin sayıları ve farkları, bir eserin başarılı ya da başarısız olmasının nedenleri, onlara yöneltilen eleştiriler ve bu eleştirilerin çözümleri üzerine bunları söylemiş olduk” (Aristoteles, 2017, 1462b15, s 105). Belirtildiği üzere eserin son cümlesine kadar tarihsel tutum devam ettirilmiştir. Tarihle ilgili dönemin sahip olduğu eksik ve bir o kadar da tarihe yüklenmiş olan farklı anlayışlardan dolayı tarih düşüncesinin felsefi değerinin de henüz bütünlüklü olarak ortaya çıkmadığını göstermektedir (Temelli, 2013, s. 4). Aslında metinden alıntılarla gösterildiği üzere eksik bir bakışla değil, bütünsellikle Aristoteles'in tarih düşüncesine bakmak gerektiği önemli olmuştur.*

Sonuç

Geçmişteki felsefeleri, düşünceleri incelerken araştırma yapacağımız her konu ve toplumlar üzerindeki her araştırma önümüze çok fazla engel koymaktadır. Bu engeli ortadan kaldırmak için tarihe çift kabuklu bir alan olarak bakmak gerekir. Epistemolojik bakışla olayların oldukları haliyle bilimsel değerlendirilmesi dış kabuğu oluştururken, iç unsurlar eksiklikler ve ruhsal, kültürel kabuller iç kabuğunu oluşturur. Geçmişin bilgisi olan tarihin öğrettikleri değerlidir ancak bunların değeri kavranamazlığıyla sınırlı tutulmalıdır (Collingwood, 2019, s. 55). Geçmişte üretilen ve kültürel yapıda içkin olan bütün malzemeler, insanda hafıza olarak, toplumda geçmişin tümünü kapsayan tarih olarak ifade edilmektedir (Bıçak, 2017, s. 12). Hem insan hafızası hem de tarih geçmişin bütünselliğiyle anlamlı hale gelir. Eskiden ele alınmış konular ve yaşanmış geçmişteki toplumlarla ilgili bilgilerimiz yer yer bulanık, dağınık ve rastlantısal bir haldedir.

Çünkü olayları sadece görünen yönleriyle bilmek yetmez. Ve bu bizi birtakım olumsuz bakış açılarına götürür. Tıpkı Poetika'daki Aristoteles'in "tarih" düşüncesi ile ilgili düşüncelerinin takip edenler tarafından olumsuz değerlendirildiği gibi. Geçmişin görünen yönleri tarihin bilimsel, epistemolojik çizgilerini belirtir. Olayların altında yatan kültürel ve ruhsal durumlar ise tarihin metafiziksel, amaçsal yanını ortaya koyar. Bu yüzden de geçmişin görünen yönleri yanında altında yatan kültürel ve ruhsal ilgileri de bilmek gerekir.

Ama eskilerden bize sadece olaylar kalmıştır. Ve olaylar da toplumun duygu ve düşüncelerini büyük ölçüde eksik, parçalı ve dolaylı olarak gösterir. Yaşanan olayların bir anlamda tarihin tamamı değil dış kabuğu olarak düşünülmesi önemlidir. Felsefi bağlamda aslolan bu kabuğun altındaki doğrudan canlı yapıyı kavrayabilmektir. Bir toplum ancak vakanüvislerin⁹ yazdığı sayfalardan çok şairlerin yazdığı sayfalarda ortaya konur. Benzer şekilde bir toplumun savaşımlardan çok şarkılarda o canlılık hissedilir (Timuçin, 1976, s. 22). Aristoteles'in de "şiir tarihten daha canlı ve üstte yer alır, tarih daha aşağıdadır" demesi bu bakışın bir kısmını bizlere sunuyor olabilir. O yüzden Poetika'da Aristoteles'in olumsuz bakışın önüne geçtiği yer daha çok tarihin bilimsel yanıyla ilgili olarak kullanılmalıdır. Şiir bile tarihten üsttedir ifadesi eser analizinde de gösterildiği üzere tarihin reddi değil; aksine "tarih"i şiir sanatının bilimselliğini temellendirme noktasında, tarihin dış kabuğunun altındaki canlılığı sanatla ifade etme durumudur. Öyle ki Aristoteles için şiir, tarihin öğrettiğinin damıtılmış özüdür (Collingwood, 2019, s. 55). Böylelikle şiir içerisinde tarihin dersleri felsefenin ulaşmak istediği anlamda daha anlaşılır hale gelmese de tarihin kullanılmasıyla şiir daha yararlı hala gelebilir. Felsefenin ulaşmak istediği tarzda tarihin derslerinin anlaşılır hale gelmesi, tarihin iç kabuğu üzerinde değerlendirme yapıldığında ortaya çıkabilir. O zaman olumsuz olmayıp ancak şeklen olumsuz gibi gözükken bu hal olumlu hale gelecektir. Bu da Aristoteles'in Politika ve Atinalılar'ın devleti eserleri üzerinden yapılan değerlendirmelerle açığa çıkacaktır. Ancak kültür bilimleri içerisinde tarihin bütünselliği epistemolojik ve metafizik bağlamlarıyla tam olarak amacına ulaşacaktır.

Kaynakça

- Aristoteles. (2017). *Metafizik*. (Y. G. Sev, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Aristoteles. (2017). *Poetika- Şiir Sanatı Üzerine*. (N. Kalaycı, Çev.) Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Bıçak, A. (1999). *Tarih Bilimi*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Bıçak, A. (2017). *Tarih Felsefesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Brun, J. (2008). *Aristoteles ve Lise*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Collingwood, R. G. (2019). *Tarih Tasarımı*. (K. Dinçer, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Crubellier, M., & Pellegrin, P. (2002). *Aristoteles-Filozof ve Bilme Meselesi*. (B. G. Beşiktaşlıyan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Duralı, Ş. T. (2018). *Felsefe-Bilimin Doğuşu Aristoteles'te Bilim ve Canlılar Sorunu*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Duralı, T. (1999). Tarihin Dayanılmaz Ağırlığı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 117-126.
- Finley, M. I. (1965). Myth, Memory, and History. *History and Theory*, 281-302.
- Hadot, P. (2020). *İlkçağ Felsefesi Nedir?* (M. Cedden, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Hilav, S. (2018). *Felsefe El Kitabı*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- House, H. (1956). *Aristoteles Poetics*. London: Rupert Hart-Davis.
- Lebceuf, M. (2014). *32 Alıntıda Felsefe Tarihi*. (A. Er, Çev.) İstanbul: NTV Yayınları.
- Marx, K. (1963). *Oeuvres choisies I*. Paris: Gallimard.

⁹ Arapça vak'a kelimesi ile Farsça nuvis kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan vakanüvis kelimesi; olmuş, bitmiş olay, hadise ve durumların kaydedenleri ifade eder.

- Ross, W. D. (1993). *Aristoteles*. (A. Arslan, Çev.) İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
Şenol, H. F. (2015). Tarihe Yaklaşımlar ve Tarih Felsefesinin Gelişimi Bakımlarından Antikçağ Yunan Düşüncesi ve Aristoteles . *Felsefi Düşün Dergisi*, 247-268.
Temelli, A. İ. (2013). Eski Yunan'da Tarih Düşüncesi. *Felsefe Arkivi*, 1-26.
Timuçin, A. (1976). *Aristoteles Felsefesi*. İstanbul: Kavram Yayınları .
Zeller, E. (2008). *Grek Felsefesi Tarihi*. (A. Aydoğan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.